

Generational Change in the Academic Life of Iran (Case Study: University of Tehran, Tarbiat Modares and Shahid Beheshti)

Zahra Mohammadi¹

 <https://dx.doi.org/10.22084/csr.2024.26917.2156>

Received: 2022/10/10; Revised: 2023/01/03; Accepted: 2023/01/17

Type of Article: **Research**

Pp: 49-77

Abstract

In recent decades, there have been changes in the University of Iran that are worth considering. The purpose of this study is a qualitative study of the generational changes of academics and its causes and consequences in the last half century. The research method is qualitative and the underlying theory is used. Samples were purposefully selected from among the professors of all three universities of Tehran, Tarbiat Modares and Shahid Beheshti. Data were saturated with 52 exploratory interviews and analyzed with Atlas IT software. The findings showed that ethics and adherence to academic norms are moving towards union affairs and promotion. Money and profit have gone beyond science. The method of socialization has been reduced from teacher-student to student-centered. Face-to-face emotional communication has become a face-to-face scientific interaction. The tradition of staying on campus has changed to off-campus activities. The result is that despite the similarities between the three generations, there has been a change in the academic lifestyle of academics, and the elite educational university is moving towards a mass university and a research entrepreneur. Monetization of science has affected its intrinsic values and quantity has overcome quality.

Keywords: Generational Transformation, Scientific Life, University Professors, Scientific Norms, Contextual Theory.

I. Assistant Professor, Department of Social Sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran.

Email: zmohammadiz@pnu.ac.ir

Citations: Mohammadi, Z., (2025). "Generational Change in the Academic Life of Iran (Case Study: University of Tehran, Tarbiat Modares and Shahid Beheshti)". *Two Quarterly Journal of Contemporary Sociological Research*, 13(25): 49-77. <https://dx.doi.org/10.22084/csr.2024.26917.2156>

Homepage of this Article: https://csr.basu.ac.ir/article_5689.html?lang=en

1. Introduction

For a long time, there have been changes in academic life and academic work in Iran, and the educational and research performance of academics and their relationship with the society have become controversial. Some evidence suggests a change in academic values, academic norms or academic responsibilities. The topics developed in higher education cover a wide range of quantitative and scientific qualities, cultural responsibilities and social capital. For Iranian society, these issues are vital in a world where life has become smarter day by day. Therefore, it is necessary to study culture in the university environment.

The main Purpose of the current study is the changes created in the academic life of academics, which are studied from the perspective of university professors to answer the following questions: 1. What is the most important transformation of the generation of academicians in the last half century? 2. What are the factors and contexts that have been affected by the generations of academics affected? 3. What have been the main generations of academic generations in the midst of these developments? 4. What are the effects and consequences of these developments and strategies for the academic community?

2. Materials and Methods

The method of this research is qualitative and grounded theory was used to analyze the data. The studied population were professors of Tehran, Tarbiat Modares and Shahid Beheshti universities, who were divided into three generations based on age, academic membership history, and social orientation. To collect the data, the purposeful and theoretical sampling method was used and the sampling continued until the theoretical saturation was reached. Research data were collected through interviews with 52 professors; 19 people were selected from Tehran University, 21 people from Tarbiat Modares University and 12 people from Shahid Beheshti University. Atlas TI software was used for data classification, coding, combination and reduction of codes and theoretical model. In order to better compare the generations, the interviews of each generation were entered into a separate

software environment and finally their output was compared and the final model was drawn and analyzed.

3. Data

Profiles of professors by gender, place of obtaining degree and field of study and scientific and research works of the interviewees (Table 1) were obtained according to the initial knowledge through the website of the universities under study and were completed during the interview and arranged by generation.

The findings and main concepts of the research, i.e. the common university culture in three generations, were extracted and categorized (Table 2).

The obtained categories represent the conditions, causes and attitudes and behaviors of the studied faculty members, which are described by generation and at the end of each generation, its theoretical model is drawn.

4. Discussion

The findings of the research were extracted, coded and categorized based on the main concepts, i.e. common academic culture in the academic and academic life of the studied professors in three generations. In total, 16 common core categories were extracted from three generations and categorized in terms of causal, environmental, contextual, strategies and consequences. All three generations agreed on the importance and impact of economic and financial issues as causal conditions in the scientific profession. The environmental conditions in the uncontrolled expansion of universities and the diversity of fields and the bureaucratization of the university have been the government's policy. In the context, there were more male professors than female professors, and books, articles, and projects were very important to them. The first-generation professors were actively present in the university with a scientific lifestyle and tried to socialize students with ethical behavior and focus on education. The first-generation preferred science over wealth and were more focused on writing books and complained about the indiscriminate publication of articles, but later generations have worked more in the field of publishing articles and research projects. The professors of the second generation have become specialized and their presence in the university has gradually

decreased and they have limited themselves to mandatory attendance. They paid attention to the material benefits of science and sought professional affairs and promotion. The third-generation professors, who were employed during the electronic revolution, did not pay attention to the socialization of students, and their academic interactions were mostly non-face-to-face. They mostly engaged in activities outside the university and sought to get research projects outside the university and establish a company.

5. Conclusion

Changes have happened in the university and academics in the past three generations. The university is moving from government to privatization. The lack of professors and staff in universities is leading to a surplus of staff. The educational elitist university is moving towards a mass university and a research entrepreneur. Face-to-face interactions have become virtual. The increasing importance of research and generating income from science has affected its intrinsic value and quantity has overcome quality. Academic norms have faded and scientific and ethical standards have declined. Discipleship in the first generation has become student-centered in the third generation. Score orientation has overcome evidence orientation. Formal and friendly interactions have turned into informal and competitive interactions. Belief in generating wealth from science and knowledge and turning it into business to promote and manage life. The result is that the developments created depict “generational change” in scientific life.

Acknowledgments

I hereby express my gratitude to all the professors who helped me in this project.

Conflict of Interest

Author declare no conflicts of interest.

دگرگونی نسلی در زندگی علمی دانشگاهی

(مورد مطالعه: دانشگاه تهران، تربیت مدرس و شهید بهشتی)

زهرا محمدی

<https://dx.doi.org/10.22084/csr.2024.26917.2156>: شناسه دیجیتال (DOI)

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۱۸، تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۱۰/۱۳، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۲۷

نوع مقاله: پژوهشی

صص: ۷۷-۴۹

چکیده

در دهه‌های اخیر دگرگونی‌هایی در دانشگاه ایران روی داده است و عملکرد آموزشی و پژوهشی دانشگاهیان مورد بحث قرار گرفته که قابل تأمل است. به نظر برخی از ارزش‌ها، هنجارهای دانشگاهی در طی نسل‌ها رنگ باخته‌اند که مطالعه آن از اهمیت حیاتی برخوردار است. هدف این پژوهش مطالعه کیفی تحولات نسلی دانشگاهیان و علل و پیامدهای آن در نیم‌قرن گذشته است. روش تحقیق کیفی و از نظریه زمینه‌ای استفاده شده است. جامعه مورد مطالعه استاد تمام‌های سه دانشگاه تهران، تربیت مدرس و شهید بهشتی بودند که برحسب سن، سابقه عضویت علمی و جریان‌ات اجتماعی در سه نسل از هم تفکیک و نمونه‌ها به صورت هدفمند از میان آن‌ها انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها از مصاحبه اکتشافی و نیم‌ساختاریافته استفاده شد. داده‌ها با ۵۲ مصاحبه به اشباع نظری رسید و با نرم‌افزار اطلس تی‌آی مورد تحلیل قرار گرفت. از استخراج مصاحبه‌ها ۲۶ مقوله محوری به دست آمد. یافته‌ها نشان داد که طی سه نسل دانشگاهی، اخلاق‌مداری و رعایت هنجارهای آکادمیک به سمت امور صنفی و ارتقاء پیش می‌رود. پول و منفعت فراتر از علم رفته است. شیوه جامعه‌پذیری از استادشگردی به دانشجویمحوری تقلیل یافته است. ارتباط عاطفی حضوری به تعامل علمی غیرحضوری تبدیل شده است. سنت اقامت در پردیس به فعالیت بیرون از پردیس دانشگاهی تغییر یافته است؛ نتیجه این‌که به‌رغم مشترکات بین سه نسل، دگرگونی در سبک زندگی علمی دانشگاهیان اتفاق افتاده است و دانشگاه نخبه‌گرایانه آموزشی به سمت دانشگاه توده‌گرایانه و کارآفرین پژوهشی پیش می‌رود. درآمدزایی از علم، ارزش‌های ذاتی آن را تحت تأثیر قرار داده و کمیت بر کیفیت غلبه کرده است.

کلیدواژگان: دگرگونی نسلی، زندگی علمی، استادان دانشگاه، هنجارهای علمی، نظریه زمینه‌ای.

۱. استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور استان تهران، تهران، ایران.

Email: zmohammadiz@pnu.ac.ir

ارجاع به مقاله: محمدی، زهرا، (۱۴۰۳). «دگرگونی نسلی در زندگی علمی دانشگاهی (مورد مطالعه: دانشگاه تهران، تربیت مدرس و شهید بهشتی)». پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، ۱۳(۲۵): ۷۷-۴۹. <https://dx.doi.org/10.22084/csr.2024.26917.2156>

<https://dx.doi.org/10.22084/csr.2024.26917.2156>

صفحه اصلی مقاله در سامانه نشریه: https://csr.basu.ac.ir/article_5689.html

۱. مقدمه

مدت‌هاست که در زندگی علمی و دانشگاهی ایران تغییراتی به وجود آمده است و عملکرد آموزشی و پژوهشی بحث‌برانگیز شده است. برخی شواهد حکایت از تغییرات ارزش‌ها و هنجارهای مراکز علمی یا مسؤولیت‌های دانشگاهی دارند. مباحث دامنه وسیعی از کمیت و کیفیت علمی، مسؤولیت‌های فرهنگی و سرمایه اجتماعی را دربرمی‌گیرد که برای جامعه ایران اهمیت حیاتی دارد؛ بنابراین مطالعه آن ضروری است.

دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی به عنوان نهادهای تولیدکننده دانش، از مهم‌ترین نهادهای اجتماعی محسوب می‌شوند (فرزادسیر و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۰). محیط اجتماعی و فضا در تعیین آگاهی و فرهنگ جامعه مؤثر است و انسان‌ها فضامند هستند. فضامندی^۱ جزء ویژگی عالم و احساس و ادراک انسان‌هاست. دانشگاه یک فضای اجتماعی، هنجاری، شناختی و ارتباطی است که از شیوه زندگی و تجربیات بیرونی و درونی افراد دانشگاهی برآمده است. «هانری لوفور»^۲ (۱۹۹۱) بحث فضامندی را گسترش داده و فضامندی حیات اجتماعی را در سه سطح تعیین کرده است؛ ۱- فضایی که از تماس‌ها و حس‌های معمولی ما ایجاد می‌شود. ۲- فضایی که به واسطه گفتمان‌ها بازنمایی می‌گردد. ۳- فضایی غیررسمی که از زندگی روزمره انسان‌ها نشأت می‌گیرد.

تجربه و تحقیقات انجام‌شده نشان داده که در دانشگاه، ساختارهای رسمی بر فضاهای غیررسمی غلبه کرده و باعث تضعیف فضای سوم شده است. به تعبیر «هابرماس»^۳ (۱۹۸۷)، سیستم‌های رسمی تمایل زیادی به مستعمره کردن^۴ زیست جهان دارند. با توجه به دسته‌بندی که «لوفور» از فضا، فضای دوم با به‌طور رسمی موجب تضعیف فضای سوم شده است. این نکته آشکارا در شیوه اداره کردن دانشگاه دیده می‌شود که علت از نظام متمرکز آموزش عالی در دانشگاه است. فضاهای رسمی اعمال مدیریت کارآمدی ندارند و اجازه نمی‌دهند که فضای سوم که تجربه عملی افراد دانشگاهی است، زندگی دانشگاهی را همگام با علم‌آموزی کند. فضای سوم سرشار از خلاقیت و خودابرازی است. این فضا دارای خصیصه اجتماعی است و کنشگران علم به‌طور داوطلبانه در فعالیت‌ها شرکت می‌کنند. فضای سوم از روابط غیررسمی تعاملی و خودجوش و ابتکاری برآمده است. بسیاری از مسائل دانشگاهی و کژکارکردی‌های علمی ناشی از ضعف شدن فضای سوم در دانشگاه‌ها است که به سرمایه اجتماعی دانشگاه صدمه می‌زند و آسیب‌هایی را در جامعه علمی به وجود می‌آورد که در گذر زمان دگرگونی‌هایی در دانشگاه‌ها ایجاد کرده که ممکن است آن‌ها را از مسیر علمی خود خارج کند (قانع‌راد و همکاران، ۱۳۹۳؛ محمدی و فراستخواه، ۱۳۹۷؛ خوشنام، ۱۴۰۰).

پرسش‌های پژوهش: هدف اصلی در مطالعه حاضر، دگرگونی‌های ایجاد شده در زندگی علمی دانشگاهیان است که از منظر استادان دانشگاه مورد مطالعه قرار گرفته تا

به پرسش‌های پیش‌رو پاسخ داده شود: ۱- مهم‌ترین دگرگونی‌های نسلی دانشگاهیان در نیم قرن اخیر چه بوده است؟ ۲- دگرگونی نسلی دانشگاهیان تحت تأثیر چه عوامل و زمینه‌هایی به وجود آمده است؟ ۳- نسل‌های دانشگاهی چه راهبردهای عمده‌ای در دوره تحولات اتخاذ کرده‌اند؟ ۴- این تحولات و راهبردها چه آثار و پیامدهایی دربر داشته است؟

۲. پیشینه پژوهش

مرور پیشینه در زیست‌بوم دانشگاه با در نظر گرفتن دگرگونی نسلی در ایران، به روش کیفی اندک است؛ «فراستخواه» (۱۳۸۹) پژوهش «جایگاه اخلاق حرفه‌ای در کیفیت دانشگاه و آموزش عالی» را با روش کیفی و با نمونه‌گیری هدفمند و گلوله برفی مورد مطالعه قرار داده است؛ داده‌ها از طریق مصاحبه نیمه ساختاریافته و اکتشافی با ۴۲ نفر از مطلعین کلیدی آموزش عالی به اشباع نظری رسید. داده‌ها از طریق «نظریه زمینه‌ای»^۵ مورد تحلیل قرار گرفت. مقوله اصلی به دست آمده از کدگذاری مفاهیم و مقوله‌بندی آن‌ها، «بازی آموزش عالی» بود که نشان داد از جمله مسائل اساسی آموزش عالی، نبود فرهنگ صحیح ارزشیابی و خدشه دار شدن اخلاق دانشگاهی در ایران است. ارتقای کیفیت دانشگاه و علم در دانشگاه نیازمند به توسعه درون‌زای فرهنگ ارزشیابی است که باید روحیه خود-ارزیابی و خود-تنظیمی در دانشگاه تقویت شود و دانشگاهیان خود معتقد به کیفیت در آموزش عالی باشند. نظام اخلاقی، انعکاس هنجارهای درونی دانشگاهی و تعهد اخلاقی از سوی دانشگاهیان و نهاد آموزش عالی است که خود-فهمی حرفه‌ای و عبور از مفهوم معیشتی کسب و کار علمی پایه و اساس آن را تشکیل می‌دهد.

«محمدی» (۱۳۹۳) در رساله دکتری «دگرگونی فرهنگی در سه نسل دانشگاهی» را در دانشگاه‌های دولتی شهر تهران به روش کیفی انجام داده است؛ جامعه مورد مطالعه استادان علوم اجتماعی شش دانشگاه: تهران، تربیت مدرس، شهید بهشتی، علامه طباطبائی، الزهراء و خوارزمی بودند. از روش نمونه‌گیری هدفمند برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد که داده‌ها با ۳۴ نفر به اشباع نظری رسید. داده‌ها به وسیله نرم‌افزار اطلس تی استخراج و مورد تحلیل قرار گرفت. مقوله اصلی پژوهش «دگرگونی فرهنگی در تولید و انتقال دانش» به دست آمد و نشان داد که دگرگونی‌هایی در شاگردپروری، تعاملات علمی، فرهنگ پژوهش و امنیت شغلی استادان دانشگاه ایجاد شده است؛ نتیجه این‌که فرهنگ مادی‌گرایی در میان استادان دانشگاه در طول زمان نفوذ کرده و منش استادی و انگیزه علمی را کنار زده و به حاشیه برده است.

«والری»^۶ و «لپتوا»^۷ (۲۰۱۶) در پژوهشی تحت عنوان «نسل جدید دانشگاه‌ها» چهار نسل دانشگاهی در روسیه را مورد مطالعه قرار دادند که مراحل قبل از صنعتی، صنعتی،

پس از صنعتی و شناختی را مشخص کرده‌اند. آشکال سازمانی دانشگاه مشخصه مراحل توسعه قبل از صنعتی و مرحله صنعتی است. مشخصه مرحله صنعتی این است که جوامع اجتماعی مانند: خانواده، تیم کاری، قوم و ملت در یک نسل پایدار هستند (یعنی ماهیت آن‌ها تغییر نمی‌کند)، اما استفاده از دستاوردهای علمی و تکنولوژیکی - فرآیندهای جدید تولید، دیجیتالی شدن، روبات‌سازی - افزایش می‌یابد؛ نتیجه این که در کشورهای پیشرفته نسبت افراد شاغل در صنعت کاهش می‌یابد، سهم صنعت در کل تولید جهانی روند روبه افول است. در عین حال، در نسل پساصنعتی فناوری در حوزه‌های خدماتی و فکری از جمله آموزش، وجود دارد. روابط سلسله‌مراتبی و عمودی در حال تغییر به سمت روابط افقی، شبکه‌ای و محیطی است و مجازی‌سازی اجتماعی وجود دارد. مرحله شناختی به عنوان یک روند مهم، مبنایی برای نابرابری شناختی در مقیاس بزرگ خواهد بود، هنگامی که گروه‌های زیادی از مردم، ملت‌ها و کشورها به حاشیه توسعه رانده می‌شوند. یک پایگاه فناوری برای «جهان شناختی» که دستاوردهای انقلاب دیجیتالی است، ایجاد می‌شود. اگر قبلاً فناوری‌های مربوط به پردازش و انتقال داده‌ها، حافظه رایانه، هوش مصنوعی، رابط کامپیوتر و مغز بود، در آینده این بسته‌های فناوری با هزینه فناوری‌های علوم انسانی شناختی (CHT) گسترش می‌یابد. این فناوری‌ها با نمای بیرونی کارکردهای فکری انسان مرتبط خواهند بود. در نسل جدید دانشگاه‌ها انسان به عنوان شریک خلقت شناخته می‌شود. فرهنگ خاص برای دوران شناختی، فرهنگ اراده است و به جای ساختار هیأت علمی گروه دیگری وجود دارد که مشکلات را در زمینه‌های مختلف حل می‌کند.

«باسانتس»^۸، «کابزاس»^۹ و «کاسیلاس»^{۱۰} (۲۰۲۰) نیز در پژوهشی به رابطه شایستگی‌های دیجیتال بین جنسیت و نسل اساتید دانشگاه در اکوادور پرداختند. آن‌ها نسل دیجیتالی را مورد مطالعه قرار داده و آن‌را به سه دسته تقسیم کرده‌اند؛ نسل فعلی که نسل Z نامیده می‌شود به عنوان نسل خالص یا بومیان دیجیتال شناخته می‌شود؛ از جمله افرادی که بین سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۱۲ م. متولد شده‌اند، کارشناسان حوزه ICT هستند و یادگیری آن‌ها خودآموخته و مستقل است؛ نسل دوم Y که Baby یا Boomers نیز نامیده می‌شود. بین سال‌های ۱۹۷۷ تا ۱۹۹۴ م. متولد شده‌اند، چندین کار یا وظیفه مشخص در زمینه فعالیت‌های دیجیتالی به طور هم‌زمان انجام می‌دهند؛ نسل X سوم بین ۱۹۶۶ تا ۱۹۷۶ م. متولد شده‌اند و به عنوان مهاجران دیجیتال در نظر گرفته می‌شوند.

پژوهش‌های انجام شده تاکنون درباره تحولات زندگی علمی در دانشگاه هرچند مرتبط بودند، اما در سطح محدود و یا جامعه مورد مطالعه کسانی بودند که جزو تعداد اندکی از آن‌ها تجربه زیسته آن چنانی در دانشگاه نداشتند و یا حساس به فرهنگ دانشگاهی نبودند تا دگرگونی‌هایی که در گذر زمان در دانشگاه اتفاق افتاده را رصد کرده باشند. این پژوهش

تحولات دانشگاهی را در میان استاد تمام‌های دانشگاه‌ها به عنوان پیشکسوتان عرصه علم و دانش که سال‌های زیادی در دانشگاه حضور داشته و تغییرات را از نزدیک دیده و لمس کرده‌اند و نظاره‌گر نسل‌های جدید هیأت علمی بودند و هم‌چنین نخبگانی که استاد تمامی را طی سال‌های کمتری به دست آورده‌اند را مورد مطالعه قرار داده است تا توصیف دقیق و واقعی از دگرگونی زندگی علمی دانشگاهیانی که مراحل ارتقاء را طی کرده و به استاد تمامی رسیده‌اند را به تصویر بکشد.

۱-۲. چارچوب مفهومی پژوهش

در پژوهش‌های کیفی به جای استفاده از چارچوب نظری از پیش تعیین شده جهت تدوین و آزمون فرضیات که بر مفاهیم و موضوعات عمده مورد مطالعه تمرکز دارد و آن‌ها را در قالب یک نظام منسجم و مرتبط معنایی به هم‌دیگر پیوند می‌دهد، از چارچوب مفهومی یا پیش‌زمینه‌های مفهومی و نظری استفاده می‌شود. هدف از پیش‌زمینه‌های مفهومی و نظری دستیابی به دانش زمینه‌ای لازم برای فرآیند گردآوری و تفسیر داده‌ها، بدون جدا ساختن آن‌ها از مبنایشان در میدان پژوهش است. در تحقیق کیفی همه مفاهیم مربوط به پدیده در مکان یا مجموعه خاص مورد مطالعه، هنوز مشخص نشده یا اگر مشخص شده‌اند، هنوز روابط بین مفاهیم به خوبی درک نشده و یا از نظر مفهومی به حدکافی رشد نیافته‌اند؛ بنابراین، چارچوب مفهومی به منظور ایجاد حساسیت در فرآیندهای پژوهش و استخراج پرسش‌ها استفاده می‌شود (قانع‌راد و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۲). حساسیت نظری «معنی‌دار نمودن داده‌ها و تجزیه کردن عناصر مربوط از عناصر نامربوط است که فرد می‌تواند نظریه‌ای مبنایی ارائه دهد تا دارای مفهومی غنی و از انسجام مناسبی برخوردار باشد» (استراس و کوربین، ۱۳۹۰: ۳۹).

از جمله مباحثی که در تغییر و دگرگونی اجتماعی مطرح می‌شود، تفاوت و تعارض قشر پیر و جوان بر سر فرهنگ و هنجارهای گوناگون است که حاصل شرایط زمانی و دوره‌های متفاوتی است که در انطباق با شرایط جدید، نابسند و در برخی موارد ناسازگارند. دستاوردهای فرهنگی نسل‌های گذشته با تغییر در شرایط اجتماعی و محیطی، خواسته یا ناخواسته تغییر می‌کنند. مدرنیته و جهانی‌شدن از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر تغییرات فرهنگی هستند و با تغییر ساختار فرهنگی، جایگاه و هویت افراد نیز تغییر می‌دهد (سبزه‌ای و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۷۷). به‌طور طبیعی در فرآیند تغییرات، نسل‌های جوان‌تر جامعه فعال‌تر از بقیه در معرض تغییرات فرهنگی قرار می‌گیرند. زمانی که تغییرات اجتماعی عمیق و سریع باشند ممکن است اختلال جدی در این فرآیند ایجاد کند. در این صورت تفاوت طبیعی فرهنگ به اختلاف ارزش‌ها، هنجارها و الگوهای رفتاری و نگرش در بین نسل‌ها تبدیل

می‌شود و ممکن است بین نسل‌ها تعارض و شکاف ایجاد شود. بحث تغییر در ارزش‌ها و شکاف بین نسل‌ها بعد از انقلاب صنعتی و سرعت آن بعد از جنگ جهانی دوم و به خصوص در دهه ۱۹۶۰م. در جوامع اروپایی مطرح گردید (بکر، ۲۰۰۰؛ اینگلهارت و روشه^{۱۱}، ۱۳۸۴).

«مانهایم»^{۱۲} (۱۳۸۰) بر این عقیده است که ارزش‌های جدید حاصل دو جریان تغییر اجتماعی کلان، یعنی ظهور نسل‌های جدید و توسعه و تحول اجتماعی است؛ البته مانهایم تفاوت ارزش‌ها و نگرش‌های بین نسل‌ها را امری طبیعی و تاریخی می‌داند و اعتقادی به شکاف نسل‌ها ندارد.

«بورديو»^{۱۳} روابط نسلی و تضاد و تقابل میان نسل‌ها را به عرصه‌های اجتماعی، مانند دانشگاه کشانده و با رویکرد عینی به تبیین تعارضات نسلی می‌پردازد. نسل، به عنوان یک ساخته اجتماعی، حاصل تضاد بر سر منابع اقتصادی و فرهنگی در داخل یک میدان معین است. وی در کتاب «انسان دانشگاهی»^{۱۴} (۲۰۰۱) عوامل بحران تحصیلی را ناشی از اضافه تولید دانش آموختگان و بی‌اعتباری مدارک تحصیلی و موقعیت‌های دانشگاهی می‌داند. سن و موقعیت اجتماعی کمیاب، در تعارضات نسلی مؤثر است؛ دورهٔ جانشین‌سازی نسلی طولانی است و جوان‌ها باید مدت طولانی انتظار بکشند تا پیرها از پست کنار بروند و جایگزین آن‌ها شوند، اما پیرها به دنبال حفظ موقعیت خود هستند، در نتیجه تنش بین نسل‌ها به وجود می‌آید (توکل و قاضی‌نژاد، ۱۳۸۵).

در اینجا «نسل» به معنای گروه‌بندی زمانی اجتماعی است. نسل فقط سن و زیستن در یک دورهٔ خاص ۱۰ساله - ۲۰ساله نیست^{۱۵}، بلکه تغییرات اجتماعی در تفکیک نسلی مؤثر است. نسل بیش از این‌که یک امر عینی باشد، ذهنی و برساختهٔ اجتماعی است. انقلاب‌ها، جنگ‌ها، تحولات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و تکنولوژیک نسل‌های مختلفی را شکل می‌دهد و برای هر نسل، شاکلهٔ ذهنی، فضای اجتماعی و سبک زندگی رایجی را فراهم می‌آورد. به تعبیر مانهایم در هر نسلی نگرش‌های غالب متفاوت و فضاهای اجتماعی، آرمانی، هویتی و سبک‌های زندگی متفاوتی رواج دارد (شفرز^{۱۶}، ۱۳۸۳؛ ۴۰-۳۹؛ بروکس^{۱۷}، ۲۰۰۶).

تعاملات نسلی نه در خلأ، بلکه در فضا صورت می‌گیرد. لوفور، فضا را پدیدارشناسی کرد و با نگاهی انسان‌شناختی از آن سخن گفت. «دیوید هاروی»^{۱۸} نیز دو سویه از فضا را متمایز کرد: «فضاهای سیطره»^{۱۹}، «فضاهای اقتضایی»^{۲۰} (هاروی، ۲۰۰۴؛ ۲۰۰۸؛ لوفور، ۱۳۸۹). فضاهای سیطره، وجه ساختاری و رسمی دارد و فضاهای اقتضایی سرشتی ضمنی در متن زندگی دارد. در کنار فضاهای رسمی غالب در دانشگاه‌ها، شاهد سربرآوردن فضاهایی اقتضایی از طریق زندگی غیررسمی اعضای هیأت علمی و دانشجویان هستیم که به تعبیر هاروی (۲۰۰۰)، فضاهای امیدند. این فضاها با کلاس‌داری متفاوت برخی استادان دانشگاه و با ارتباط خلاق

میان آن‌ها و دانشجویان، پایان‌نامه‌های پرثمر و همایش‌ها پدید می‌آیند. این فضاهای امید با ظهور خرده‌فرهنگ‌های علمی در گروه‌ها و پردیس‌های دانشگاهی شکل می‌گیرد و گسترش می‌یابد. به مدد این فضاها حلقه‌های علمی تازه‌ای شکل می‌گیرد. تراز نوینی از تعاملات فکری، منش‌های آکادمیک و سبک‌های خاصی از آموزش و تحقیق ظهور می‌کند. بعد از دهه ۱۹۷۰ م. به موازات دگرگونی در ساختار فنی و فرهنگی جامعه معاصر، فرهنگ دانشگاه‌ها نیز دگرگون شده و دانشگاه‌ها در حال تبدیل شدن به مؤسسات خدماتی و تجارتي هستند و نهاد آموزش عالی، دوره انتقالی را پشت سر می‌گذارد. در این مرحله بسیاری از ارزش‌های دانشگاه سنتی اعتبار خود را از دست می‌دهند و ارزش‌های تازه‌ای جایگزین می‌شوند. «ریدینگز»^{۲۱} دانشگاه جدید را «دانشگاه پساتاریخ»^{۲۲} می‌نامد و تبدیل دانشجو به مصرف‌کننده و مشتری را مهم‌ترین وجه تمایز آن از دانشگاه سنتی می‌داند (فاضلی، ۱۳۸۷: ۱۸-۱۹). «لیوتار»^{۲۳} تحول در دانشگاه را با «اجرای شدن دانش»^{۲۴} توضیح می‌دهد که طی آن دانش، نه براساس میزان توانایی و دقتش در بیان و بازنمایی واقعیت‌های جهان، بلکه براساس «ارزش استفاده»^{۲۵} و فایده‌مندی‌اش ارزیابی می‌شود. در این تحول جدید، دانشگاه به کانون تولید درآمد و تضمین موقعیت حرفه‌ای دانشگاهیان تبدیل می‌شود (بارنت، ۲۰۰۰: ۴۰).

با کاربردی شدن دانش و ارتباط روزافزون آن با جامعه و صنعت، دانش در مناسبات بازار قرار گرفته و به «صنعت-بازار دانش» تبدیل می‌شود. «مکلاپ»^{۲۶} با طرح مفهوم بازاری دانش به مثابه مقوله معرفت‌شناختی و دستاورد ذهنی، آن را با منطق غالب اقتصادی و قواعد بازار مورد توجه قرار می‌دهد (فراستخواه، ۱۳۸۹: ۲۰۵). صنعت دانش دارای مؤلفه‌های متعددی است: «کالایی شدن»^{۲۷} یا ارزیابی دانش هم‌چون ارزش کالا و با منطق بازار؛ «تجارتی شدن»^{۲۸} یا اهمیت نوآوری بازاری و تأکید بر سود در دانش؛ «شرکتی شدن»^{۲۹} یا نفوذ مقتضیات بنگاه‌داری و رفتار شرکتی در دانشگاه‌ها و سایر مراکز تولید دانش؛ «رقابتی شدن»^{۳۰} یا پیدایش رقابت جدی در بین کنشگران فردی و گروهی در جوامع علمی؛ «فراگیر شدن»^{۳۱} یا حرکت فرهنگ نخبه‌گرایی در دانش به سمت فرهنگ متوسط‌گرایی؛ «استاندارد شدن»^{۳۲} یا تحول معیارهای کیفیت از ملاک‌های معرفت‌شناختی به ملاک‌های موردانتظار متقاضیان و مصرف‌کنندگان؛ سرانجام «جهانی شدن»^{۳۳} و «بین‌المللی شدن»^{۳۴} (گیبیز، ۲۰۰۱: ۹۱-۸۷).

۳. روش‌شناسی

این پژوهش در پی فهم دگرگونی فرهنگی در بین استادان است که با روش کیفی تناسب دارد؛ زیرا با نظام ارزشی و باورها سروکار دارد. به منظور ورود به تجربه مشترک استادان با تأکید بر دانشگاه ایرانی از نظریه زمینه‌ای استفاده شده است. جامعه مورد مطالعه استادان

رشته‌های فنی مهندسی، علوم پایه، علوم انسانی و هنر در دانشگاه‌های تهران، تربیت مدرس و شهید بهشتی است که برحسب سن، سابقه عضویت علمی و جریان‌ات اجتماعی در سه نسل از هم تفکیک شدند.

نسل اول: تعداد کمی از استادان دانشگاه‌ها جزو هیأت علمی قبل از انقلاب بودند و بیشتر آن‌ها بعد از انقلاب فرهنگی وارد دانشگاه شدند. سن آن‌ها بیش از ۶۰ سال بوده است. تحصیلات ماقبل دانشگاهی نسل اول استادان در قبل از انقلاب طی شده است. مسیر تحصیلات این نسل آهسته و با فاصله بوده است؛ دوره لیسانس آن‌ها مربوط دهه ۴۰ و ۵۰ بوده است و تحصیلات فوق لیسانس آن‌ها در دهه ۵۰ و ۶۰ انجام گرفته است و تحصیلات دکتری این‌ها نیز عمدتاً در دهه ۶۰ و ۷۰ انجام گرفته است.

نسل دوم: همه اعضای این نسل بعد از انقلاب و به خصوص انقلاب فرهنگی و بیشتر اوایل دهه ۷۰ در دوره تعدیل و سازندگی عضو هیأت علمی شدند. سن آن‌ها بین ۵۰ تا ۶۰ سال و برخی نیز بیش از ۶۰ سال بوده است. تحصیلات ماقبل دانشگاهی آن‌ها قبل از انقلاب و اواخر دهه ۴۰ و ۵۰ بوده است. تحصیلات لیسانس آن‌ها دهه ۵۰ و ۶۰ در قبل و بعد انقلاب بوده ولی فوق لیسانس آن‌ها در دهه ۶۰ هم‌زمان با انقلاب فرهنگی و جنگ تحمیلی بوده و برخی در دهه ۷۰ بود. تحصیلات دکتری بیشتر در دهه ۷۰ و ۸۰ صورت گرفته است.

نسل سوم: این نسل را می‌توان یک نسل اصیل انقلاب در نظر گرفت. سن بیشتر آن‌ها زیر ۵۰ سال و تحصیلات ماقبل دانشگاهی آن‌ها در طی انقلاب و بعد انقلاب و دوران و جنگ بوده است. آن‌ها لیسانس را در دهه ۶۰ و دوره جنگ تحمیلی گرفته‌اند. دوره فوق لیسانس آن‌ها در دهه ۷۰ و مقارن سیاست‌های تعدیل و سازندگی و اطلاعات بوده و دوره دکتری آن‌ها با فاصله کمتر در دهه ۷۰ و ۸۰ در دوره اصلاحات و پسااصلاحات بوده و با فناوری ارتباطات و اطلاعات و در کشور تلاقی داشته است. اکثریت آن‌ها در اواخر دهه ۸۰ و دهه ۹۰، عضو هیأت علمی شده‌اند.

روش نمونه‌گیری هدفمند و نظری بود. به این صورت که ابتدا لیست کاملی از اساتید سه دانشگاه مورد مطالعه با مشخصاتی که قابل دسترسی بود، تهیه شد و با تفکیک آن‌ها در سه نسل مصاحبه با اساتید نسل اول در محیط دانشگاه آغاز گردید. برمبنای «اصل اشباع»^{۲۵} «نمونه‌گیری تا موقعی که هر مقوله به اشباع نظری برسد، ادامه دارد» (استراوس و گلیسر^{۳۶}، ۱۹۶۷؛ محمدپور، ۱۳۹۰، ج ۲). از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با ۵۲ استاد اشباع نظری به عمل آمد و داده‌های پژوهش گردآوری شد. از دانشگاه تهران ۱۹ نفر، از دانشگاه تربیت مدرس ۲۱ نفر و از دانشگاه شهید بهشتی ۱۲ نفر انتخاب شدند.

مشخصات استادان مورد مطالعه به تفکیک جنس، محل اخذ مدرک، رشته تحصیلی و آثار علمی و پژوهشی مصاحبه‌شوندگان (جدول ۱) با توجه به شناخت اولیه و از طریق

سامانه اینترنتی دانشگاه‌های مورد مطالعه قبل از انجام مصاحبه، استخراج شده بود که ضمن مصاحبه تکمیل و به تفکیک نسل تنظیم گردید.

جدول ۱: مشخصات اساتید مصاحبه شونده (نگارنده، ۱۴۰۲).

Tab. 1: Characteristics of interviewed professors (Author, 2023).

نسل ۳	نسل ۲	نسل ۱	مشخصات		
			نسل		
۱۱	۱۵	۱۶	۴۲	مرد	جنس
			۱۰	زن	
۹	۴	۶	۱۹	داخل کشور	محل اخذ مدرک تحصیلی
			۳۳	خارج از کشور	
۳	۹	۴	۱۶	فنی مهندسی	رشته تحصیلی
			۱۴	علوم پایه	
۴	۶	۴	۱۴	علوم انسانی	
۴	۳	۱۰	۱۷	هنر	
۱۰۵۸	۲۳۴۱	۱۹۲۶	۵۳۲۵	مقاله	آثار علمی و پژوهشی
			۴۴۷	کتاب	
			۷۹۹	طرح پژوهشی	
			۳۷۹۴	راهنمای پایان نامه	

داده‌های گردآوری شده، سازمان‌دهی و تحلیل شد تا توصیفی عمیق از واقعیت ارائه شود. در نظریه زمینه‌ای بین شرایط، عوامل، راهبردها و پیامدها ارتباط منطقی وجود دارد که خط سیر تحلیلی نظریه بر آن استوار است (کراسول، ۲۰۰۷: ۲۳۵). از نرم‌افزار «اطلس‌تی‌آی»^{۳۷} برای تقلیل داده‌ها، ترکیب کدها و مدل نظری استفاده شد. برای مقایسه بهتر نسل‌ها، مصاحبه‌های هر نسل وارد محیط نرم‌افزاری جداگانه‌ای شد و خروجی آن‌ها در نهایت، مورد مقایسه و تحلیل قرار گرفت.

در نظریه زمینه‌ای از سه مرحله کدبندی باز^{۳۸}، محوری^{۳۹} و انتخابی^{۴۰} برای تحلیل داده‌ها استفاده می‌شود (دی^{۴۱}، ۱۹۹۳؛ کوربین و استراس، ۲۰۰۸). در اولین مرحله، یعنی کدگذاری باز، داده‌ها مفهوم‌بندی شدند. در مرحله دوم کدگذاری، کدهای مشابه مقوله‌بندی و در نرم‌افزار اطلس‌تی‌آی تحت مدیریت خانوادگی کد^{۴۲} گردآوری شد و یک شبکه ارتباطی^{۴۳} بین مفاهیم و مقوله‌ها ایجاد گردید. در مرحله نهایی، در نرم‌افزار خانواده مافوق^{۴۴} ایجاد و مقوله‌های محوری تعیین شدند تا پژوهشگر را به سمت مدل نظری هدایت کند.

برای اعتبار پژوهش در سطح گردآوری داده‌ها بعد از هر مصاحبه، صحبت‌های اساتید کنترل و مورد تأیید آن‌ها قرار گرفت تا دریافت محقق از مصاحبه‌ها با نقطه نظرات مصاحبه‌شوندگان مطابقت داشته باشد. در برخی موارد مصاحبه‌تایپ شده برای پاسخ‌گو ایمیل گردید تا تأیید آن دریافت شود. در سطح کدگذاری و در هر یک از این مراحل برای تعیین مفاهیم و مقوله‌ها نیز از افراد صاحب نظر مشورت گرفته شد. برای افزایش اعتبار تحقیق، استخراج داده‌ها و عملیات داده‌پردازی، کدگذاری، مقوله‌بندی و رسیدن به الگوی تحلیلی با نرم‌افزار اطلس‌تی‌آی انجام شد. برای دقت بیشتر و اطمینان از اعتبار کدگذاری، هر مرحله از کدگذاری مورد بازبینی قرار گرفت؛ یعنی اعتباریابی از طریق تحلیل مقایسه‌ای مداوم^{۴۵} (CCDA) نیز صورت گرفت و محقق با رفت‌وآمد مکرر میان سه مرحله کدگذاری، با پرسش‌های مجدد و مقایسه‌ای، نسبت به دقت، سازگاری، ثبات، معناداری، عمومیت و قابل بررسی بودن نظریه به دست آمده اطمینان کافی احراز کرده است.

۴. یافته‌های پژوهش

پس از انجام مصاحبه‌ها به منظور تقلیل و تحلیل داده‌ها، در مرحله کدگذاری باز از مجموع ۵۲ مصاحبه، ۷۶۶ کد باز یا مفهوم استخراج گردید؛ از نسل اول، ۳۳۱ مفهوم؛ از نسل دوم، ۲۷۵ مفهوم؛ و از نسل سوم، ۱۶۰ مفهوم به دست آمد. در کدگذاری باز روی سه نسل سعی شد مفاهیم مناسب و مشابه در هر سه نسل انتخاب شود تا در تحلیل و مقایسه مشکلی پیش نیاید. در این مرحله با دسته‌بندی مفاهیم ۲۶ مقوله مشترک سه نسل به دست آمد؛ سپس مقوله‌ها حول ۵ محور یا به عبارتی مقوله‌های محوری (جدول ۲) تعیین شد.

مقوله‌های به دست آمده بیانگر شرایط، علل و نگرش‌ها و رفتارهای اعضای هیأت علمی مورد مطالعه است که به تفکیک نسل و با استناد به برخی از بیانات مصاحبه‌شوندگان توصیف می‌شود و در انتهای هر نسل به منظور برقراری پیوند بین مقوله‌ها مدل نظری آن ترسیم می‌گردد.

نسل اول: شرایط حاکم بر این نسل اقتصاد دولتی، انقلاب فرهنگی و جنگ است. خط‌مشی دانشگاه نخبه‌پروری است. دانشگاه‌ها محدود و به صورت سنتی و متمرکز اداره می‌شدند. استادان با دانشگاه‌های آموزشی و نخبه‌گرایانه خو گرفته‌اند. آموزش بیش از پژوهش اهمیت دارد. «اولویت حرفه علمی من آموزش است و من معلم هستم و دوست دارم درس بدهم. من معلمی را بلدم و آموزش اولویت من است». رابطه استاد و دانشجو، گرم و عاطفی است «استاد باید نقش معلمی را ایفا کند... با آن‌ها رفیق و مهربان باشد و در دانشجو تأثیرگذار باشد...». حریم استاد و شاگرد حفظ شده است. بیشتر استادان الگوی دانشجویان هستند و با رفتار اخلاقی سعی در جامعه‌پذیری علمی دانشجویان دارند. در کلاس‌داری

جدول ۲: مقوله‌های محوری مشترک در سه نسل از استادان (نگارنده، ۱۴۰۲).

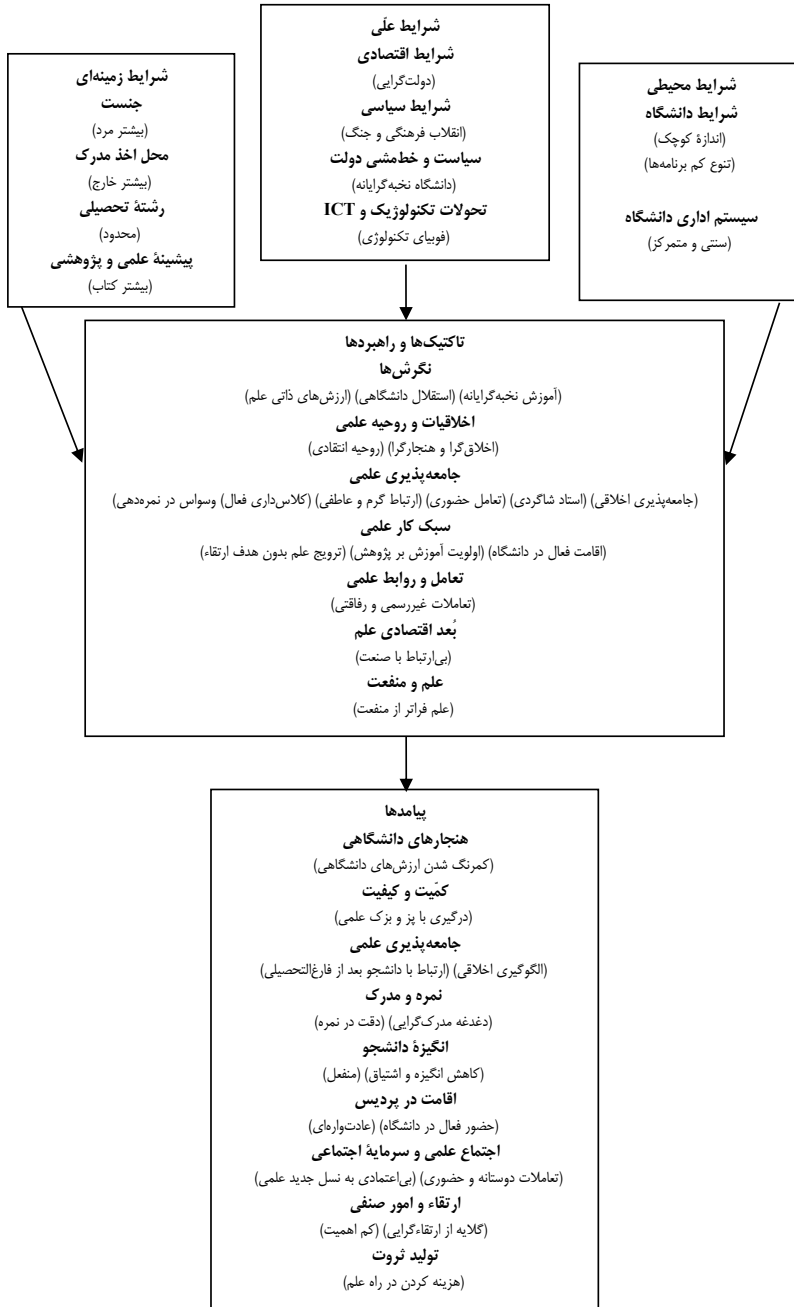
Tab. 2: Common core categories in three generations of professors (Author, 2023).

مقوله‌ها	مقوله‌های انتخابی	ردیف
شرایط اجتماعی اقتصادی	شرایط علی	۱
شرایط سیاسی		۲
سیاست و خطامشی دولت		۳
تحولات تکنولوژیک و ICT		۴
دانشگاه محل تحصیل	شرایط محیطی	۵
سیستم اداری دانشگاه		۶
جنست	شرایط زمینه‌ای	۷
محل اخذ مدرک تحصیلی		۸
رشته تحصیلی		۹
پیشینه علمی و پژوهشی		۱۰
نگرش‌ها	تاکتیک‌ها و راهبردها	۱۱
اخلاقیات و روحیه علمی		۱۲
جامعه‌پذیری علمی		۱۳
سبک کار علمی		۱۴
تعامل و روابط علمی		۱۵
ابعاد اقتصادی علم		۱۶
علم و منفعت		۱۷
افول هنجارهای دانشگاهی	پیامدها	۱۸
کمی کاری و افت کیفیت		۱۹
ضعف جامعه‌پذیری علمی		۲۰
نمره‌گرایی و مدرک‌گرایی		۲۱
کاهش انگیزه و سرخوردگی		۲۳
کاهش اقامت در دانشگاه		۲۴
تفرق در اجتماع علمی و کاهش سرمایه اجتماعی		۲۵
ارتقاء‌گرایی و اهمیت امور صنفی		۲۶

فعالند و با تعاملات حضوری در دانشگاه پاسخ‌گوی دانشجویان هستند. «همکاری درست و مثبت، اعتماد، صداقت، راه انداختن کار دانشجویان، نمونه و الگو بودن برای دانشجویان از همه مهم‌تر است. حضور به موقع در کلاس و حضور در محل کار رفتارهایی است که من می‌پسندم و به آن عمل می‌کنم». «رعایت اخلاق و رفتار و گشاده‌رو بودن استاد که

دانشجو انگیزه پیدا کند و به استاد اعتماد کند، یعنی اخلاق و تربیت مهم‌تر است. من به حرف دانشجو گوش می‌دهم. خارج از کلاس وقت می‌گذارم. مدیریت کلاس و آموزش استاد موجب شور و شوق دانشجو می‌شود». اقامت تمام‌وقت در دانشگاه برای آن‌ها عادت علمی است و زندگی شخصی‌شان تحت تأثیر زندگی علمی قرار گرفته است. «من بیش از اندازه به شغلم علاقه دارم. از ۸ صبح تا دیروقت دانشگاه هستم. پیشنهاد زیادی برای کار در بیرون داشتم اما فضای دانشگاهی را ترجیح دادم». «زندگی حرفه‌ای و شخصیم با هم عجین شده، در خانه هم فعالیت علمی دارم. من معمولاً از استراحت و خوابم می‌زنم تا به کار علمیم برسم». «من گاهی روزهای تعطیل هم به دانشگاه می‌آیم». «زندگی علمیم بر خانوادگی می‌چربد». به هنجارهای تحصیلی و مناسک علمی پای‌بند بوده و در رفتار و گفتارشان ضابطه‌های دانشگاهی را رعایت می‌کنند. «مفتکی نمره به دانشجو نمی‌دهم و دانشجو را وادار به تلاش می‌کنم». «من در مسائل علمی کوتاه نمی‌آیم و سعی می‌کنم سبک زندگی متناسب با یک هیأت علمی را داشته باشم». از انفعالی بودن دانشجویان گله‌مند هستند و دغدغهٔ مدرک‌گرایی دارند. «این‌همه دانشجوی فارغ‌التحصیل به صورت کاذب و دروغ که مدرک دارند ولی علمش را ندارند». آن‌ها نسبت به فرهنگ دانشگاهی متعهدند و نگران تقلیل علم‌آموزی به بهبود آیندهٔ شغلی هستند. بیشتر استادان این نسل از فناوری اطلاعاتی دل‌خوشی نداشته و اعتقادی به وقت‌گذاری در اینترنت ندارند. «دانشجویان امروزی سطح اطلاعاتشان بالاست، ولی عمیق نیست. چون از طریق اینترنت اطلاعات مختلفی را به صورت سطحی دارند». «من عضو شبکه‌ای نیستم و هنوز از موبایل دستی استفاده می‌کنم». بیشتر تعاملاتشان دوستانه و با همکاران غیررسمی است. «من طی سال‌ها مشکل با کسی نداشتم و روابط دوستانه در محیط کار دارم». «با همکارانم در محیط دانشگاهی جنبه‌های غیررسمی خیلی بیشتر از روابط رسمی است». تأکید بر ارزش‌های معرفت‌شناختی و ذاتی علم و تعهد حرفه‌ای دارند. «استاد باید متعهد به تخصصش باشد». کارهای علمی پژوهشی خود را با نیت انتشار علم انجام داده‌اند. «من به دنبال مقالهٔ امتیازی نبودم و نوشته‌هام را تو نشریات پرمخاطب چاپ می‌کنم». آن‌ها از صنف‌گرایی، آئین‌نامه‌گرایی و مقاله‌گرایی گلایه دارند و علم را بر ارتقاء‌گرایی و ثروت ترجیح می‌دهند و معتقد به استقلال دانشگاهی هستند. «متأسفانه نسل جوان سریع می‌خواهند مراحل ارتقاء را طی کنند». «الان گدایی مقاله در اشکال مختلف فاجعه است و این برای ارتقاء است که دانشگاه‌ها را تخریب کرده است». آن‌ها معتقدند: مشکل مالی و عدم تطابق حقوق هیأت علمی با مخارج زندگی موجب کم‌گرایی عملکرد آموزشی و پژوهشی دانشگاه‌ها است. «حقوق کم و مسائل معیشتی باعث شده که اساتید پاره‌وقت شوند و در بیرون کار می‌کنند». «گرفتن حق‌التدریس زیاد و دانشجوی بیشتر به خاطر حقوق مالی و حق‌الزحمهٔ آن است» (شکل ۱).

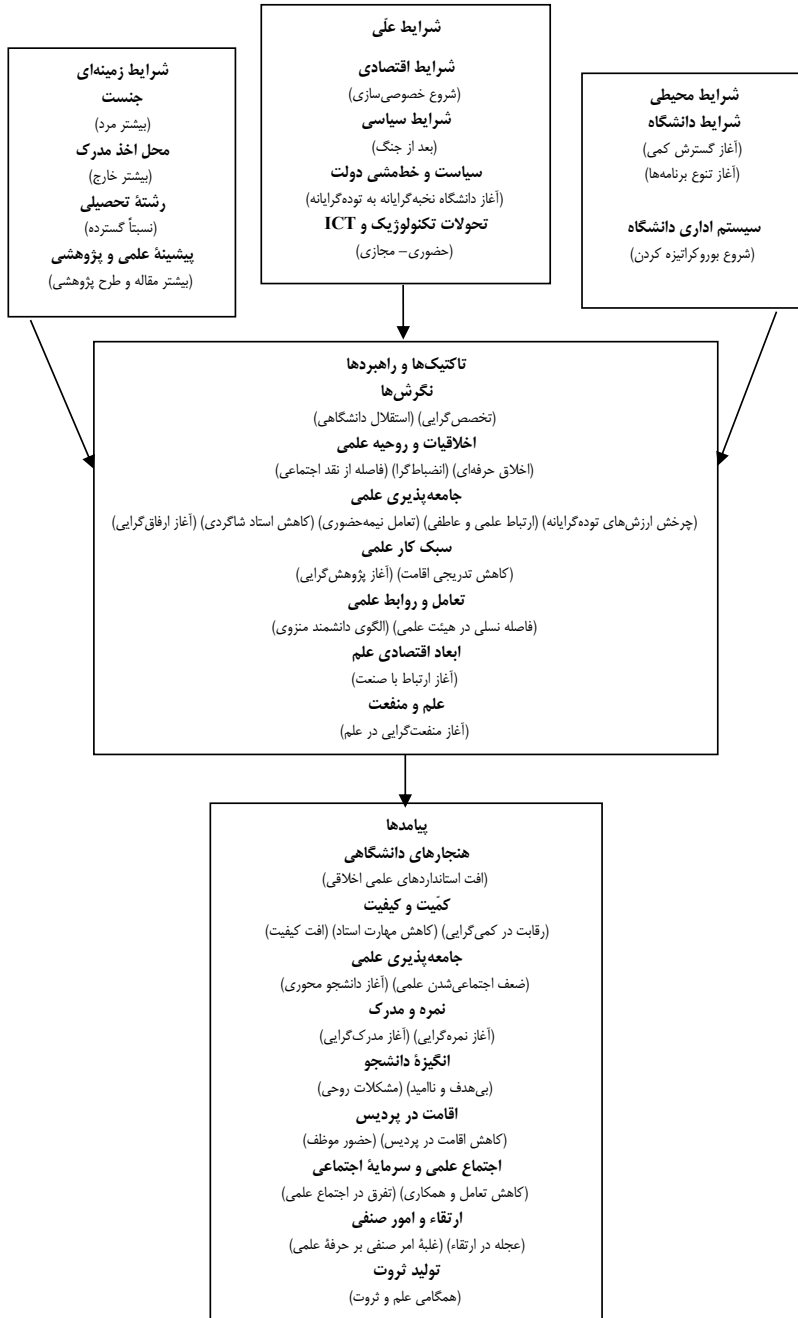

شکل ۱: نظریه زمینه‌ای نسل اول (نگارنده، ۱۴۰۲).

Fig. 1: First generation grounded theory (Author, 2023).

نسل دوم: شروع خصوصی‌سازی بعد از جنگ در این نسل است. تحولات تکنولوژیک آغاز شده و دانشگاه‌ها در حال گسترش، توده‌گرایی و بوروکراتیزه شدن هستند. چرخش دانشگاه به سمت پژوهش محوری موجب شده تا بعضی از استادان به سمت پروژه‌های کاربردی و حتی طرح‌های بزرگ سوق پیدا کنند. ارتباط با صنعت شروع شده و علم به سمت کاربردی و تجاری شدن پیش می‌رود تا ثروت آفرینی کند. ارزش‌های پولی علم پررنگ‌تر از ارزش‌ها و اخلاقیات علمی شده است. شروع اهمیت پول و مسائل مالی در دانشگاه است. «استاد غیر از تربیت نیروی انسانی، باید بتواند پروژه‌های بزرگ را هم هدایت کند». «مهم‌ترین رویداد زندگی علمی من دو تا پروژه تحقیقاتی بود که الان در صنعت مورد استفاده قرار گرفته است و اثرات مالی خوبی به بار آورد». کاهش حضور در دانشگاه در بین استادان دیده می‌شود. امور صنفی و ارتقاء نزد استادان اهمیت یافته است. «پیگیری امور صنفی برایم اهمیت زیادی دارد... در همه جای دنیا ارتقاء مهم و دوست داشتنی است». خصوصیت دیگر این نسل، علاقه به کارهای اجرایی است و اکثراً در داخل و خارج دانشگاه مسئولیت‌های اجرایی دارند، حتی برای بعضی کار اجرایی اولویت دارد. «من ۱۵ سال کار اجرایی و پژوهشی کردم از شورای پژوهشی تا...». البته بعضی از اساتید امر علمی بودن را جدا از امر سیاسی می‌دانند و معتقد به استقلال و آزادی دانشگاهی هستند. «فضای دانشگاهی ایران مجموعه سیاست است. دانشگاه تحت تأثیر سیاست باشد، افت می‌کند». «دانشگاه باید توسط دانشگاهیان اداره شود». ارتباط استاد و دانشجو ضعیف و محدود به مسائل درسی است. «قبلاً حریم استاد و دانشجو خیلی رعایت می‌شد، اما الان نمی‌شود خیلی با دانشجو قاطی شد... رابطه من با دانشجویان بیشتر علمی است». احترام استاد شاگردی کاهش یافته و توقعات دانشجویان افزایش یافته است. «کم‌رنگ شدن ارتباطات و احترام بین استاد و دانشجو را می‌بینیم». استادان به جای جدیت در ارزیابی دانشجو و دادن نمره واقعی به ارفاق‌گرایی روی آورده‌اند و مدرک‌گرایی به پدیده آشکاری تبدیل شده است. «نمره به همه با ارفاق می‌دهم و اگر به کسی کم داده باشم با ارفاق به حقیقت رسیده است و نیازی به تجدیدنظر نیست». این نسل معتقد است: دسترسی به فناوری اطلاعات موجب کاهش انگیزه در بین دانشجویان شده و اینترنت و تکنولوژی، راحت‌طلبی را به دنبال داشته است. «الان از طریق اینترنت به سمت راحت‌طلبی و جواب سریع یافتن سوق پیدا کردیم» (شکل ۲).

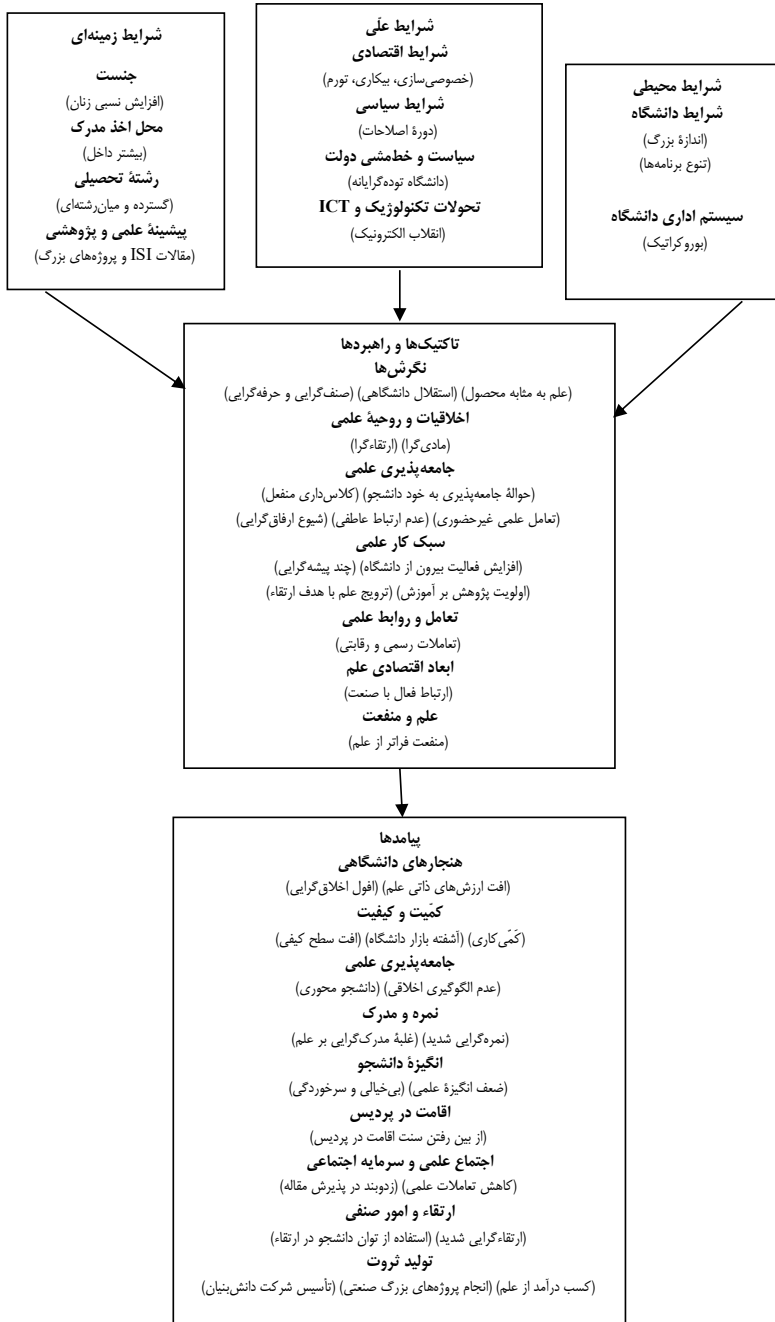
نسل سوم: شرایط حاکم، خصوصی‌سازی، بیکاری، تورم، انقلاب الکترونیک و فضای مجازی است. دانشگاه‌ها بزرگ و متنوع شده و به صورت بوروکراتیک اداره

شکل ۲: نظریه زمینه‌ای نسل دوم (نگارنده، ۱۴۰۲).
Fig. 2: Second generation grounded theory (Author, 2023).

می‌شوند. استادان این نسل نسبتاً جوان و تازه به استاد تمامی رسیده‌اند. آن‌ها تغییر رفتار بیشتری داشته‌اند. پای‌بندی آن‌ها به ارزش‌های ذاتی و اخلاقی علم افت کرده است.

نسل سوم مادی‌گرا شده و به دنبال تأمین مالی است. چند پیشه‌گرایی آن‌ها موجب کاهش اقامت در پردیس شده است. «تأمین مالی استاد باید در حدی باشد که کاملاً مستقر در دانشگاه باشد». استاد ارفاق‌گرا به دانشجویان شده و کلاس‌داری منفعل شده است. «خیلی دستم برای نمره هم بسته نیست و با دست باز نمره می‌دهم». با گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات، دانشجویان دانش تکمیلی خود را به صورت سطحی از منابع غیر از استاد و دانشگاه به دست آورده و باعث کاهش تعاملات حضوری شده است و جامعه‌پذیری به خود دانشجویان حواله می‌شود و شاگردپوری به مدرک‌گرایی تبدیل شده است. «قبلاً حریم استاد و دانشجوی خیلی رعایت می‌شد، اما الان نمی‌شود خیلی با دانشجویان قاطی شد». «جامعه‌پذیری علمی به طور کلی در دانشگاه‌ها تضعیف شده است». «الان دانشجویان مثل سابق حرف شنوی ندارند، از زیرکار درو شده‌اند و به دنبال نمره و مدرک هستند». پژوهش و پروژه نسبت به آموزش اولویت پیدا کرده است. دانشگاه با صنعت و جامعه مرتبط شده و به دنبال رفع نیازهای جامعه است. استاد به دنبال تأسیس شرکت‌های دانش‌بنیان و اجتماعی‌سازی کسب‌وکار دانشجویی است تا از علم تولید ثروت کند. «با صنعت ارتباط دارم و دانشجویان را هم مرتبط با صنعت و تحقیقات می‌کنم تا بتوانند وارد بازار کار شوند». «با صنعت ارتباط برقرار کردم تا بتوانم در پژوهش موفق باشم و به دنبال گرفتن پروژه از بیرون بودم چون بودجه دانشگاه کافی نیست. الان موقع تبدیل علم به محصول و رفع نیاز است که از محصول نون دریاوریم». امر سیاسی بر علمی بودن غلبه پیدا کرده و استادان معتقد به بازی سیاسی در دانشگاه هستند. بعضی ولع پست اجرایی دارند و به دنبال چاپ مقاله هستند تا رزومه خود را قوی‌تر کنند و ارتقاء پیدا کنند. «مهم‌ترین رویداد زندگی علمی من کسب رتبه استادی بوده است. خیلی از مقالات را به خاطر ارتقاء نوشتم و به خاطر علاقه نبود». «مهم‌ترین رویدادهای زندگی من شاید همین لحظات ارتقاء باشد. ارتقاء از استادیاری به دانشیاری و از دانشیاری به استادی». «امور صنفی و ارتقاء برای من حاشیه مهمی بود. من اگر ارتقاء پیدا نمی‌کردم حرفم را نمی‌خواندند به سرعت این مراحل را طی کردم. در هر دوره معمولاً ۱۰۰ مقاله و ۳ یا ۴ کتاب نوشتم... نوعاً همکاران از توان دانشجویان استفاده می‌کنند و ارتقاء هم می‌گیرند» (شکل ۳).

شکل ۳: نظریه زمینه‌ای نسل سوم (نگارنده، ۱۴۰۲).

Fig. 3: Third generation grounded theory (Author, 2023).

۵. نتیجه‌گیری

در تحقیقات کیفی و به خصوص نظریه‌زمینه‌ای به جای این‌که در جمع‌بندی و نتیجه‌گیری یافته‌ها با تحقیقات پیشین مقایسه و با نظریات مورد استفاده برای ارائه فرضیه‌ها تبیین گردند، توصیف نهایی یا روایت موضوع و چگونگی رسیدن به یک نظریه از دل داده‌ها پرداخته می‌شود که مدل نظری آن نیز ترسیم می‌گردد؛ لذا در این بخش نهایی روند تحولات نسلی استادان و مقایسه سبک زندگی آن‌ها در مقوله‌های مشترک به دست آمده از سه نسل مورد مطالعه، با توجه به شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی توصیف و نتایج حاصله روایت می‌گردد.

از نظر اقتصادی اجتماعی، تقاضا برای هیأت علمی شدن به خاطر جایگاه اجتماعی آن همواره وجود داشته است، اما عرضه نیروی کار تحصیل کرده، بیکاری و تورم موجب افزایش این تقاضا شده است. هر سه نسل به اهمیت و اثرگذاری مسائل اقتصادی و مالی در حرفه علمی اتفاق نظر دارند، اما انگیزه علمی تقلیل یافته و کم‌کاری شایع شده است. نسل سوم به خاطر مضیقه مالی به دنبال گرفتن پروژه از بیرون دانشگاه است. به لحاظ سیاسی، تأثیر انقلاب فرهنگی بر حرفه علمی و ایجاد شور انقلابی در دانشگاه به مرجعیت علمی و عدم دخالت سیاست در دانشگاه تغییر کرده است.

در خط‌مشی و سیاست‌های دولت، گسترش بی‌رویه دانشگاه‌ها معضل شده و پیامد مدرک‌گرایی را به دنبال داشته است. تکنولوژی ارتباطات و اطلاعات طی نسل‌ها گسترش یافته است و اعتقاد بدینی نسبت به آن به دید خوش‌بینانه‌ای تبدیل شده که تمام زندگی را دربر گرفته است.

دانشگاه‌ها به دلیل افزایش جمعیت دانشجویی گسترش کمی یافته است. سیستم اداری دانشگاه از سنتی و متمرکز به بوروکراتیک تغییر کرده است و رشته‌های دانشگاهی محدود، به تنوع رشته‌ها و میان‌رشته‌ای‌ها گسترش یافته‌اند.

بیشتر استادان هر سه نسل مرد هستند و سرعت ارتقاء مردان بیش از زنان است. آثار علمی پژوهشی استادان شامل: مقاله، کتاب، طرح پژوهشی و راهنمایی پایان‌نامه ارشد و دکتری است. با توجه به سابقه استادان انتظار می‌رود که آثار پژوهشی نسل پیشین بیشتر باشد، اما مقاله و طرح پژوهشی نسل‌های جدید بیشتر است. هم‌چنین مقالات ISI و طرح‌های ارتباط با صنعت مهم‌ترین رویداد زندگی نسل‌های جدید است. بیشتر استادان نسل اول و دوم، مدرک دکتری خود را از خارج از کشور اخذ کرده‌اند. به خاطر این‌که امکان ادامه تحصیل در اکثر رشته‌ها در ایران فراهم نبود، اما در نسل سوم این روند معکوس شده و تحصیل‌کردگان داخل سه برابر تحصیل‌کردگان خارج شده‌اند.

با در نظر گرفتن شرایط علمی، محیطی و زمینه‌ای استادان سه نسل راهبردها و

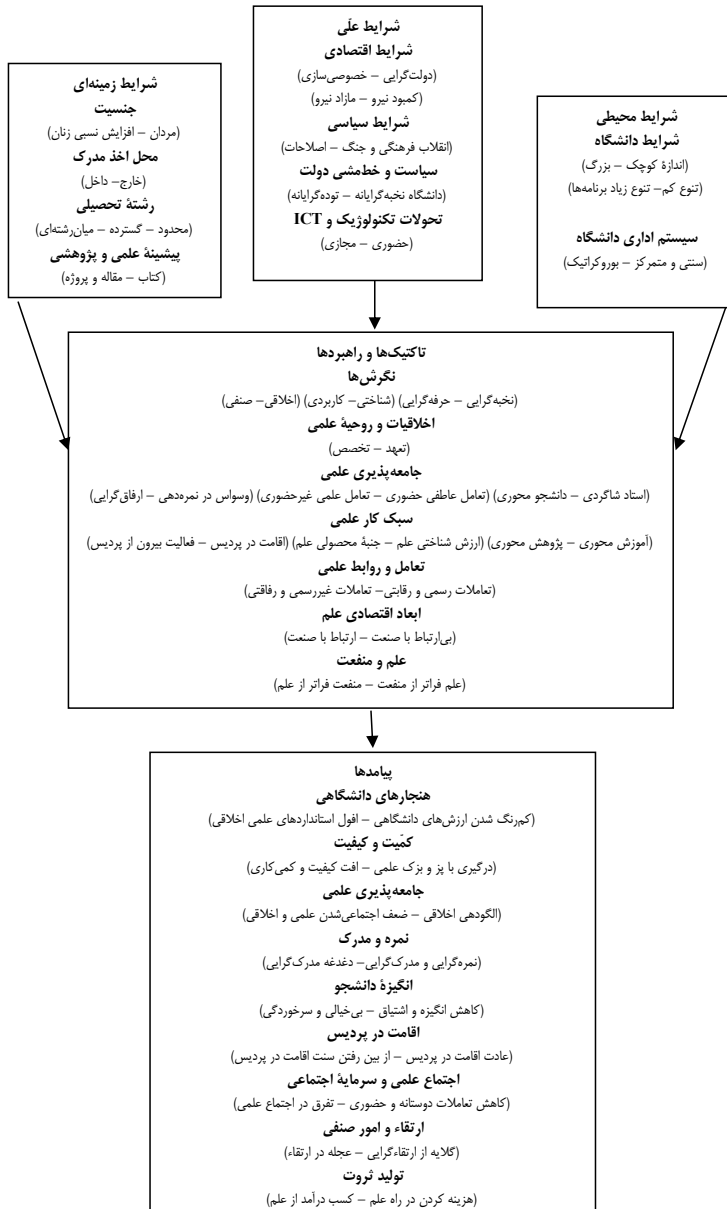
تاکتیک‌هایی را در مسیر علمی خود پیش گرفته‌اند که دگرگونی در زندگی علمی دانشگاهی در ایران را به دنبال داشته است.

نگرش استادان پیشکسوت تأکید بر رفتار حرفه‌ای اخلاق مدار است و به ارزش‌های ذاتی علم معتقدند. گرایش به دانشگاه آموزشی و نخبه‌گرایانه دارند که علم را بر ثروت ترجیح می‌دهد. الگو بودن و هنجارهای آکادمیک را رعایت می‌کنند. معتقدند: علم و ثروت مکمل هستند و علم به سمت امور صنفی و پول پیش می‌رود. هنجارهای آکادمیک، اخلاق مداری، روحیات علمی، تعهد به دانشگاه، وانضباط‌گرا به سمت بی‌هنجاری، ضعف ارزش‌های اخلاقی، روحیه ارتقاء‌گرایی و آیین‌نامه‌گرایی، تخصص علمی و چندپیشه‌گرایی تغییر یافته است. شیوه جامعه‌پذیری از استادشاگردی به دانشجو محوری، از ارتباط عاطفی حضوری با دانشجو به تعامل علمی غیرحضوری، از کلاس‌داری فعال و وسواس در نمره‌دهی به مساعدت و ارفاق در نمره تغییر کرده است. جامعه‌پذیری به خود دانشجو حواله شده است.

در نسل اول، علم به مثابه سبک زندگی است و اقامت آن‌ها در پردیس به نوعی عادت تبدیل شده است. حضور نسل دوم، در حد موظفی است و گاهی به خاطر داشتن پست اجرایی در بیرون، اقامت در دانشگاه کاهش یافته است. حضور در نسل سوم با پژوهش‌های بیرون و چندپیشه‌گرایی رنگ‌باخته و فعالیت به بیرون از دانشگاه منتقل شده است؛ درواقع آموزش محوری به پژوهش محوری و ارزش‌شناختی علم به جنبه محصولی علم تبدیل شده است. تعاملات علمی دوستانه، غیررسمی و رفاقتی با همکاران ضعیف شده و تعاملات رسمی و رقابتی شده است. ابعاد اقتصادی علم از گلیه درآمدزایی دانشگاه و غلبه پول بر تحقیقات به سمت ارتباط با صنعت، تشویق دانشجویان به ثروت‌آفرینی از علم، کارآفرینی و توسعه تجاری‌سازی و اقدام به تأسیس شرکت دانش بنیان پیش‌رفته است. نافع بودن انتشار علم، ارزش‌های غیرپولی و غیرمادی در علم یا به عبارتی، علاقه و انگیزه رسالت حرفه‌ای به رواج ارزش‌های پولی در علم و تفکر درآمدزایی به خصوص در بین استادان جوان موجب شده تا منفعت فراتر از علم پیش برود.

تغییرات راهبردی فوق، پیامدهایی نیز برای علم و دانشگاه دربرداشته است؛ ازجمله: کم‌رنگ شدن هنجارهای دانشگاهی، افول استانداردهای علمی و اخلاقی، آنومیک شدن وضعیت استخدام، بی‌هنجاری در مرتبه‌های دانشگاهی، کم‌رنگ شدن منزلت استادی، شرکت در رساله‌نویسی به خاطر پول و فروش پایان‌نامه، زدوبند در چاپ مقاله برای کسب امتیاز، افت هنجارهای استادشاگردی و دانشجومحوری، غلبه فرهنگ بی‌نظمی و سرد شدن روابط بین استاد و دانشجو، سطحی‌نگری دانشجو و اطلاعات کم عمق، افت کیفیت رساله‌ها، اهمیت نمره‌گرایی و غلبه مدرک‌گرایی بر علم‌گرایی، تبدیل دانش به تجارت برای اداره زندگی، کاهش اقامت در پردیس و پرواز از پردیس در نسل جدید، ضعف تعاملات و

تفرق در اجتماع علمی، رقابت منفی بین استادان، اعتقاد به تولید ثروت از علم. تغییر و تحولات ایجاد شده در قالب مدل نهایی «دگرگونی نسلی» به تصویر کشیده شد (شکل ۴).

شکل ۴: نظریهٔ زمینه‌ای دگرگونی نسلی (نگارنده، ۱۴۰۲).

Fig. 4: Fourth generation grounded theory (Author, 2023).

سپاسگزاری

از اساتیدی که همکاری لازم برای مصاحبه در این پژوهش را داشتند سپاسگزارم و بر خود لازم می‌دانم از داوران ناشناس نشریه که با نظرات ارزشمند خود به غنای متن مقاله افزودند، قدردانی نمایم.

تضاد منافع

ضمن رعایت اخلاق نشر در ارجاع‌دهی، نبود تضاد و تعارض منافع را اعلام می‌دارم.

پی‌نوشت

1. Spatiality
2. Hanry Lefebvre
3. Habermas
4. colonisation
5. Grounded Theory
6. Valerii
7. Lapteva
8. Basantes
9. Cabezas
10. Casillas
11. Roche
12. Mannheim
13. Bourdieu
14. Homo academic

۱۵. کریستوفر بالر (Christopher Balr) هر ۱۰ سال را حدوداً یک نسل محسوب می‌کند.

16. Schäfers
17. Brooks
18. David Harvey
19. dominated space
20. appropriated spaces
21. Redings
22. Poſthiſtorical
23. Lyotard
24. Performativity of knowledge
25. Use value
26. F. Machlup
27. Commodification
28. Commercialization
29. Corporatization
30. Competitization
31. Massification
32. Standardization
33. Golobalization
34. Internationalization
35. Staturation Principle
36. Strauss & Glaser
37. Atlas-ti

38. Open
39. Axial
40. Selective
41. Dey
42. Code Family Manager
43. Network
44. Super family
45. Constant comparative data analysis

کتابنامه

- استراس، آنسلم؛ و کوربین، جولیت، (۱۳۹۰). اصول و روش تحقیق کیفی (نظریه مبانی - رویه‌ها و شیوه‌ها). بیوک محمدی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- توکل، محمد؛ و قاضی‌نژاد، مریم، (۱۳۸۵). «شکاف نسلی در رویکردهای کلان جامعه‌شناختی». نامه علوم اجتماعی، ۲۷(۱): ۹۵-۱۲۴. https://jnoe.ut.ac.ir/article_14976.html
- خوشنام، مژگان، (۱۴۰۰). «پدیدارشناسی مکان در زیست جهان دانشجویی (مورد مطالعه: دانشجویان کارشناسی دانشگاه تهران)». آموزش عالی ایران، ۱۳(۱): ۳۸-۱. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20088000.1400.13.1.1.5>
- روشه، گی، (۱۳۸۴). تغییرات اجتماعی. منصور وثوقی، تهران: نی.
- سبزه‌ای، محمدتقی؛ مرادخانی، همایون؛ و مصطفی، شیما، (۱۴۰۰). «برداشت‌های نسلی از هویت نزد تحصیل‌کرده‌های کرمانشاه». پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، ۱۰(۱۸): ۲۶۹-۳۰۲. <https://doi.org/10.22084/csr.2021.23958.1949>
- شفرز، برنهارد، (۱۳۸۳). مبانی جامعه‌شناسی جوانان. کرامت‌الله راسخ، تهران: نی.
- فاضلی، نعمت‌الله، (۱۳۸۷). فرهنگ و دانشگاه. تهران: ثالث.
- فراستخواه، مقصود، (۱۳۸۹). دانشگاه و آموزش عالی (منظرهای جهانی و مسئله‌های ایرانی). تهران: نی.
- فراستخواه، مقصود، (۱۳۹۶). گاه و بی‌گاه دانشگاه (مباحثی نو و انتقادی در باب دانشگاه پژوهی، مطالعات علم و آموزش عالی). تهران: انتشارات آگاه.
- فرزادسیر، کامران؛ الوانی، سیدمهدی، و زارع، حمید، (۱۴۰۰). «طراحی الگوی مناسب برای شناسایی شایستگی‌های مؤسسات آموزش عالی کشور (مطالعه موردی دانشگاه‌های دولتی)». پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، ۱۰(۱۸): ۳۳-۹. <https://doi.org/10.22084/csr.2021.12612.1245>
- قانع‌راد، محمدمبین؛ ملکی، امیر؛ و محمدی، زهرا، (۱۳۹۳). «مطالعه دگرگونی فرهنگی در سه نسل دانشگاهی (مطالعه موردی: اساتید علوم اجتماعی دانشگاه‌های

تهران)». جامعه‌شناسی ایران، ۱۵(۱): ۳-۱۶۴. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.173.51901.1393.15.1.2.9>

- لوفور، هانری، (۱۳۸۹). تولید فنا. محمود عبدالله زاده و علی میرآخوری، تهران: مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی.

- مانهایم، کارل، (۱۳۸۰). ایدئولوژی و اتوپیا. فریبرز مجیدی، تهران: سمت.

- محمدپور، احمد، (۱۳۹۰). روش تحقیق کیفی ضد روش (جلد ۲). تهران: جامعه‌شناسان.

- محمدی، زهرا، (۱۳۹۳). «دگرگونی فرهنگی در سه نسل دانشگاهی». رساله دکترا، دانشگاه پیام‌نور، تهران: مرکز تحصیلات تکمیلی.

- محمدی، زهرا؛ و فراستخواه، مقصود، (۱۳۹۷). «تحول میان نسلی در زندگی علمی استادان دانشگاه». مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۷(۳): ۴۱۳-۴۳۹. <file:///C:/Users/user/Downloads/4020413970301.pdf>

- محمدی، زهرا؛ و فراستخواه، مقصود، (۱۴۰۰). تحولات بین نسلی در زندگی دانشگاهی ایران مطالعه‌ای در سه نسل استادی. تهران: مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

- Baker, H., (2000). *Discontinuous change and Research on Generations*. Available online at research: Fss.un/hb/disc.log.htm.

- Barnet, R., (2000). *Realizing the university int an Age of Supercomplexity*. London: The Society for Research into Higher Educatio & Open University.

- Basantes, A., Cabezas, M. & Casillas, S., (2020). "Digital Competences Relationship between Gender and Generation of University Professors". *Article in International Journal on Advanced Science Engineering and Information Technology*, 10(1): 204-211. Enlace: <https://bit.ly/3GVh1UD>

- Bourdieu, P., (2001). *Homo Academicus*. Peter Collier, Cambridge: Polity Press.

- Brooks, A. C., (2006). *Generations and the future of association participation*. Chicago: William E. Smith Institute for Association Research.

- Corbin, J. & Anselm, S., (2008). *Basics of Qualitative Research*. 3nd ed, London: Sage Publications.

- Creswell, J. W., (2007). *Qualitative Inquiry & Research Design*. 2nd ed, California: Sage Puplications, Inc.

- Dey, I., (2015). *Qualitative Data Analysis: A User-Friendly Guide for Social Scientists*. London: Routledge Press.
- Farasatkah, M., (2010). *University and Higher Education (Global Perspectives and Iranian Problems)*. Tehran: Nay. (in persian).
- Farasatkah, M., (2016). *Sometimes the University (new and critical debates about the research university), studies of science and higher education*. Tehran: Aghat Publications. (in persian).
- Farzadsir, K., Alvani, S. M. & Zare, H., (2011). "Designing an Appropriate Model for Identifying the Competencies of Higher Education Institutions in the Country (Case Study of Public Universities)". *Contemporary Sociological Research*, 10(18): 9-33. <https://doi.org/10.22084/csr.2021.12612.1245> (in persian).
- Fazeli, N., (2008). *Culture and University*. Tehran: Sales. (in persian).
- Ghanei Rad, M. A., Maleki, A. & Mohammadi, Z., (2014). "A Study of Cultural Change in Three Generations of the Social Sciences". *Journal of Sociology*, 15(1): 64-30. DOR: 20.1001.1.17351901.1392.14.1.2.2 (in persian)
- Glaser, B. & Anselm, S., (1967). *Discovery of grounded theory*. Chicago: Aldine.
- Habermas, J., (1987). *The Theory of Communicative Action*. Cambridge: Polity Press.
- Harvey, D., (2000). *Spaces of hope*. Edinburgh: University Press.
- Harvey, D., (2004). "Space as a key word". *Paper for Marx and Philosophy Conference*, 29 May 2004, p8 Institute of Education, London.
- Harvey, D., (2008). "The Right to the City". *New Left Review*, 53(1): 23-40. <https://erikafontanez.com/wp-content>
- Khoshnam, M., (2022). "Phenomenology of Place in the Student Lifeworld (Case Study: Undergraduate Students of Tehran University)". *Iranian Higher Education Quarterly*, 13(1): 1-38. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20088000.1400.13.1.1.5> (in persian).
- Lefebvre, H., (1991). *The production of space*. Oxford: Basil Blackwell.
- Lefebvre, H., (2010). *Space Production*. Mahmoud Abdollahzadeh and Ali Mirakoorli, Tehran: Center for Study and Planning. (in persian).

- Mannheim, C., (2001). *Ideology and Utopia*. Fariborz Majidi, Tehran: Samt. (in persian).
- Mohammadpour, A., (2011). *Qualitative research method of anti-procedure* (Volume 2). Tehran: Sociologists' publication. (in persian).
- Mohammadi, Z., (2014). “Cultural transformation in three generations”. PhD thesis, Payame Noor University, Tehran: Graduate School. (in persian).
- Mohammadi, Z. & Farastkhah, M., (2022). *Intergenerational changes in university life in Iran, a study in three generations of professors*. Tehran: Higher Education Research and Planning Institute. (in persian).
- Mohammadi, Z. & Farastkhah, M., (2017). “Intergenerational change in the academic life of university professors”. *Social studies and research in Iran*, 7 (3): 413-439. <https://doi.org/10.22059/JISR.2018.255505.660> (in persian)
- Roche, G., (2005). *Social Change*. Mansour Vosoughi, Tehran: Ney, Seventeenth Edition. (in persian).
- Sabzei, M. T., Moradkhani, H. & Mostafa, S., (2017). “Generational Perceptions of Identity among Kermanshah Educated People”. *Contemporary Sociological Research*, 10(18): 269-302. <https://doi.org/10.22084/csr.2021.23958.1949> (in persian).
- Schwarz, B., (2004). *Fundamentals of Young Sociology*. Karamatullah Rasekh, Tehran: Ney. (in persian).
- Strauss, A. & Corbin, J., (2011). *Principles and Methods of Qualitative Research (Basic Theory - Procedures and Practices)*. Biouk Mohammadi, Tehran: Research Institute for Humanities and Cultural Studies, Third Edition. (in persian).
- Tawakkal, M. & Ghazinejad, M., (2015). “Generational Gap in Macrosociological Approaches”. *Social Science Letters*, 27(3): 124-95. [_14976_94df009256eeb9c504c2c852c76f9bb6.pdf](https://www.ut.ac.ir/14976_94df009256eeb9c504c2c852c76f9bb6.pdf) (ut.ac.ir) (in persian).
- Valerii, E. & Lapteva, A., (2016). “New Generation of Universities”. *Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences*, 11(9): 316- 304. <https://doi.org/10.17516/1997-1370-2016-9-11-2681-2696>.